

Daňková, Š. (2006): RAF - Frakce Rudé armády. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, ISBN 978-80-7106-0017, 199 s.

Autor: Martin Bastl
Email: 7170@mail.muni.cz

Na podzim roku 2007 (26. října) v Lidových novinách vyšel článek od Š. Daňkové o odhalení pachatelů útoku na budovu věznice ve Weiterstadtu z roku 1993, kterými byli patrně tři členové třetí generace německé teroristické skupiny Rote Armee Fraktion - Frakce Rudé armády. Téma RAF je svým způsobem stále aktuální a Šárka Daňková je autorkou nejobsáhlejší české monografie o této skupině.

Pokud je mi známo, přes množství článků, kapitol v encyklopediích a sbornících, přes řadu seminárních prací, které jsem měl možnost číst, i prací bakalářských až po skripta, která byla na téma RAF vydána Masarykovou univerzitou před deseti lety, nebyla historie této skupiny zpracována v samostatné knižní publikaci a nebyla zpracována tak obsáhle, jak je to v případě recenzované publikace. Monografie o Frakci Rudé armády je rozdělena do šesti kapitol.

V první se autorka věnuje politické a společenské situaci v Německu 60. let minulého století, událostem souvisejícím se studentským hnutím a předcházejícím vzniku RAF. Pro pochopení vzniku teroristické skupiny jde o pasáž velmi podstatnou, nejen množství protestujících (mezi kterými je pak jistě snazší získat militantní aktivity), ale zároveň společenská, emocionálně vypjatá atmosféra patří k hlavním katalyzátorům přechodu k ozbrojenému boji. Eskalace navíc velmi často bývá pozvolná, což Daňková v případě RAF ilustruje na vývoji jádra skupiny, které v průběhu na incidenty bohatého roku 1968 od žhárství postupně a ze značné části nekontrolovaně přešlo do otevřené konfrontace s německým státním aparátem.

Některé pasáže úvodní kapitoly jsou diskutabilní, za všechny příklad opisu, kterak Meinhofovou „fascinoval“ (str. 26) proces s čtyřmi žhář z Frankfurtu doprovázený popisem jejího zázemí, dětství... Diskuse nad těmito pasážemi však není diskuse nad prací samotné Daňkové, která dostatečně odkazuje na další prameny, spíše diskuse nad samotným charakterem literatury (či prací) zabývající se profily jednotlivých politických aktérů – dětství Napoleona, kariéra Meinhofové, původ Hitlerovy babičky, Pascalův vztah k náboženství aj., to vše spadá do stejné kategorie psychologizujících textů či biografických údajů, z nichž může, ale nemusí být správně vyvozen (interpretován) motiv a smysl jejich akcí. V případě teroristů se můžeme v sekundární literatuře setkat s obrázky typu: „byl z chudého prostředí a jeho dětství nestálo za nic, takže v sobě měl spoustu hněvu - nemůžeme se divit, že byl terorista“ (př. Boock), „byl fracek už jako dítě, rostl pro šibenici, nemůžeme se divit, že je kazil a byl terorista“ (př. Baader) a pak „byla z bohaté a šťastné rodiny, takže se nudila - nemůžeme se divit, že ji zkazili a stala se z ní teroristka“ (př. Albrechtová). Implikace jakýchkoliv vysvětlení sociálně-psychologický profilem je, jak je zřejmé, ošidná. Taková vysvětlení obvykle mají nízkou informační hodnotu. Každý měl nějaké dětství a většina lidí mívá i důvody pro své činy. Není-li zvykem v textech věnovaných CDU/CSU zkoumat dětství jejich členů, proč by tomu mělo být u RAF jinak? To ovšem není kritika namířená proti recenzované publikaci. V případě textu Daňkové tato kresba v první kapitole doplňuje obraz dění a aktérů konce 60. let, zvyšuje přehlednost a čtivost textu, tedy svoji funkci plní, a nelze jí upřít její místo. Ani v kontextu jiných podobných studií není pak něčím zcela neobvyklým.

V druhé kapitole začínající po osvobození Baadera z vězení, opisuje autorka první fázi vývoje RAF, 1. generaci členů skupiny. Zabývá se jejich cestou k ozbrojenému boji, spoluprací s Palestinci, kteří skupině poskytli zázemí a – byť i nedokonalý – výcvik. Krom činnosti skupiny, jejího vývoje, v případě první generace vrcholícího zatčením vůdců skupiny, jsou zmíněny i programové materiály RAF, manifesty, jejichž jazyk a stylistika byla přinejmenším problematická. Vyjdeme-li z úvah autorky o nesrozumitelnosti textů a kryptického dojmu, kterým působily, můžeme spekulovat i tom, zdali tyto manifesty měly opravdu sloužit ke komunikaci s cílovým publikem, zdali spíše neměly pouze doplnit profil skupiny a umožnit tak její (kulturní) začlenění do ultralevicového „hnutí“. Velká část textu je věnována vězněným teroristům a jejich právníkům, z nichž někteří byli sympatizanti a někteří později dokonce aktivní členové skupiny.

Některé informace v knize jakoby přicházely z jiného světa, pokřivené vztahy uvnitř RAF zvláště v 70. letech, popis vztahů mezi vůdci a členy skupiny (str. 44-45) – sociální moc, kterou drželi členové užšího jádra, způsob, jakým ji uplatňovali nad členskou základnou (např. přijímáním a vylučováním z okruhu „vyvolených“) jsou takřka neuvěřitelné. Nicméně vzhledem k tomu, jak často se s podobným mechanismem setkáváme (i v českém prostředí), nepochybně pravdivé.

Do značné míry je už od první kapitoly naznačován cyklus akcí ze strany státu, reakcí ze strany RAF, dalších reakcí státu, přijímání zákonů a snahy potlačit militantní podzemí atd. Velkou pozornost věnuje autorka propagandě ze strany RAF nepoměrně úspěšnější než byly manifesty, odkazům na

Třetí říši, se kterou bylo srovnáváno tehdejší Německo, a mučednickému kultu uvězněných členů skupiny. V knize najdeme i legendární citát z dopisu Holgera Meinse (zemřel na následky hladovky v roce 1974): „entweder mensch oder Schwein - entweder überleben um jeden preis oder - kampf bis zum tod - entweder problem oder lösung - dazwischen gibt es nichts“¹. Tedy v překladu autorky: „budťo člověk nebo svině, budťo přežít za každou cenu, nebo boj až do skonání, budťo problém, nebo řešení, mezi tím není nic, vítězství nebo smrt“ (str. 58). Ve třetí a čtvrté kapitole je chronologicky a komplexně popsáno období největší aktivity RAF, které spadalo zároveň do období největšího rozmachu levicového terorismu v druhé polovině minulého století. Jde o období činnosti druhé generace RAF, která realizovala nejvýznamnější akce (1975 obsazení německého velvyslanectví ve Stockholmu, atentát na spolkového generálního prokurátora Bubacka 1977, vražda J. Ponta, únos a poprava M. Schleyera). Je zřejmé, že silnou motivací druhé generace byla snaha o osvobození vězňů RAF, což autorka opakovaně zmiňuje. Bylo to zřejmé i tehdy a bylo to zřejmé i státnímu aparátu. V té souvislosti není bez zajímavosti dosud kontroverzní otázka smrti vůdců RAF ve vězení Stamheimm (zemřeli Baader, Raspe, Ensslinová; I. Möllnerová přežila) nejasné. Autorka se kloní k oficiální verzi – tedy že šlo o sebevraždu. Möllnerová na druhou stranu dodnes tvrdí, že byli vůdčové RAF zavražděni. Osobně jsem zůstal v této otázce nepřesvědčen. Není pochyb, že RAF lhala a manipulovala a stejně tak není pochyb, že lhal a manipuloval i německý státní aparát. Qui bono? Na rozdíl od RAF německý stát smrtí vůdců RAF mnohé získal (sama autorka upozorňuje, jaký zdrcující dopad tato událost měla na fungování RAF), ochota umírat je u vůdců RAF i v textu samotném zpochybňována – např. v případě hladovek, které vůdčové přerušovali, neb prý existoval plán, podle kterého měli zůstat naživu. Obávám se, že odpovědět přesvědčivě, zda šlo o sebevraždu či vraždu, není možné. Zhodnocen je vývoj německé legislativy reagující na existenci a činnost RAF a prezentovány jsou postoje jednotlivých státních aktérů.

V páté kapitole je zachycena historie RAF od počátku 80. let až do jejího oficiálního rozpuštění v roce 1998. Stěžejní je samozřejmě agenda 3. generace RAF, reflexe mezinárodně-politického vývoje skupinou, orientace na dění okolo mírového hnutí, což se – svým způsobem – odrazilo v aktivitách RAF (útoky na americké vojáky). Popsána je spolupráce RAF s východoněmeckou tajnou službou, která probíhala na bázi vzájemně výhodného obchodu, pro RAF snad výhodnějšího než pro Stasi (poskytnutí azylu hledaným teroristům, výměna informací). Zajímavé aspekty vývoje 3. generace RAF pak byly snahy přejít na profesionální rovinu – a to jak v praktické rovině vedení boje (nezanechávání stop, promyšlené útoky, minimalizace rizika), tak v rovině politické. V rovině politické šlo zejména o pokus o přechod do fáze skutečného mezinárodního terorismu, který se projevil zejména snahou o konstituování západoevropské guerillové internacionály (str. 113-114, zejména 120-126). Zmíněna je i – již sporadická - činnost RAF po rozpadu sovětského bloku 1989-1993 až po její oficiální rozpuštění v roce 1998. Z textu Daňkové je zřejmé, že rozhodně nepatří k apologetům RAF a příležitostně přejímá státní optiku při pohledu na činnost této skupiny. To je však legitimní a je to její právo. Pokud mohu posoudit, nikdy neopomíná i uvést opačné názory či argumenty druhé strany.

Velmi zajímavá a přínosná je závěrečná kapitola, která popisuje reflexi RAF a její činnosti soudobou německou společností. Jen samotné této kapitole by bylo možno věnovat značný prostor, odbudu ji

však jen několika postřehy. Autorka cituje německá média, přičemž krom kontroverzí a stále zřetelných emocí z některých z nich číší i hluboké, snad až propastné přetrvávající nepochopení RAF. Za všechny exaltovaný citát Tageszeitung: „Je to však opravdu tak jednoduché? Lze kulku do hlavy amerického vojáka Pimentala jednoduše označit za historii?“ (str. 142) Ano, je to jednoduché a bezpochyby to za historii označit lze. To, co za historii můžeme označit jen stěží je neštěstí milionů jiných lidí na celém světě a koneckonců jistě i v Německu, i když se nemusí jednat jen o kulku, ale o nemoci, bídu a cokoliv jiného, co lidi potkává. Hledají se i v těchto případech patetická slova? Viníci? Jistě ne. A to je jistě jeden z důvodů, jedna z motivací, palivo do motoru, které i některé členy RAF hnalo dál, to, co lze označit jednoduše za pokrytectví (viz vysvětlení žhářů podané k útoku ve Frankfurtu v roce 1968), ale mnohem spíše a přesněji za rozdílný jazyk, jen stěží umožňující pochopení. A nepochopení a nemožnost se dorozumět jinak, než na primární rovině, prostřednictvím brachiálního násilí, je pak v pozadí ozbrojeného násilí mnoha skupin, nejen těch levicových a už vůbec nikoliv pouze RAF. Zde se skrývá pravdivé jádro motta mnoha násilných střetů, které je často a zcela banálně upřímné: „promluvit si s oponentem jazykem, kterému rozumí“.

Symbolicky pak působí upozornění na vystoupení J.P.Reemtsmy z konference „Fenomén RAF – příspěvky k historizaci“ v září 2004, kdy Reemtsma v úvodním příspěvku hovořil podle autorky v souvislosti s členy RAF o „idiocii“ a „touze po moci“ (str. 149). Přes rozporuplné názory např. na působení bratrů Mašínů si nedokáží dost dobře představit v ČR vědeckou konferenci, která je zahájena vystoupení označujícím je za „idioty“ a „egomaniaky“ a doufám, že se takové „vědecké“ konferenci, konala-li by se snad, i do budoucna bez problémů vyhnu. Nevím, zdali z toho vyvodit obecnou tezi o výrazně vyšší kultivovanosti české vědecké obce oproti německé, protože to může být problém jen samotného pana Reemtsmy, rozhodně to však svědčí o tom, že k vědeckému odstupu má německá společnost při zkoumání tak ožehavých témat stále daleko. Celá závěrečná kapitola v mnoha aspektech uvádí do vnímání terorismu RAF německou společností a ukazuje, že jde o téma již takřka mýtické, v žádném případě však emocí zbavené.

RAF coby mýtus měla a má mnohem větší vliv, než měla jako organizace. Jako organizace byla RAF tragicky neúspěšná. Naštěstí, dodávám já, protože derviši mají tančit. Ne vládnout. Prohrála politicky i vojensky, jako symbol však kulturně ovlivnila (nejen německou) levici, pravici a – jak vyplývá ze studie Daňkové – politický charakter celé země. Její odkaz částečně inspiruje už generace následovníků, nicméně dlužno dodat, že fakticky vzato je historií – je krajně nepravděpodobné, že by se opakovala situace z konce 60. let minulého století a témata, na která se odkazuje militantní levice (viz např. agendu Militante Gruppe, o které byl článek v minulém čísle časopis Rexter) jsou v současnosti obvykle koptována politickým hlavním proudem anebo zcela marginální – příkladem může být téma imigrace, kterou většina společnosti zřejmě vnímá spíše jako hrozbu, a snaha násilnými akty podpořit její růst nezíská levici příznivce, ba spíše právě naopak. Pokud pak je odkazováno na historii dělnického hnutí, je třeba si uvědomit, že dělnické hnutí vznikalo v boji za požadavky dělníků samotných, nikoliv kupř. v boji za požadavky populace kolonií. Z této perspektivy má současné ultralevicové násilí spíše identitární charakter (a kulturní příčiny) než-li charakter konfliktu se stabilními základy vyostřeného střetu zájmů (např. ekonomického – tedy třídního boje). Stručně řečeno – lidé se chtějí mít lépe. Odpuštění dluhů Zimbabwe, zastrasování policistů nebo

minaret na konci ulice ani při nejlepší vůli nepatří mezi to, co by většina společnosti označila za svoji představu „lepšího života“. Ultralevicové projekty stavějící na takovém programu nemohou počítat v jakkoliv dohledné době s výraznější podporou.

V monografii se pak objevuje řada zajímavých postřehů. Jedním z nich je např. role žen v německé ultralevici či – konkrétněji - RAF, kde ženy tvořily většinu členské základny (jako další připomeňme např. skupinu Rote Zora, která geneticky odkazovala i na Hnutí 2. června, jehož další členky pak přešly do RAF). Dalším může být výše zmiňovaná reflexe RAF současnou německou společností. Celkově, shrnu-li svůj názor na monografii Daňkové, se jedná o velmi dobrou knihu a zajímavé téma. Nejen po obsahové, ale i po formální stránce je text nadprůměrně kvalitní. Nemohu mít výhrady ani k jazyku studie, ani k úpravě. Svým způsobem příznačnou je přítomnost seznamu zkratk, chronologického přehledu nejvýznamnějších událostí, rejstříku a seznamu literatury. Nemohu tedy tuto monografii než ocenit a zájemcům o ultralevicový terorismus doporučit.

¹Originál dopisu je možné najít na adrese

<http://www.libertad.de/inhalt/spezial/holger/hm011174.shtml>[ověřeno k datu 6.11.2007]